

in dit nummer

EDITORIAAL

Vrij om te gaan kiezen / 2

VIERING

175 jaar Liberale Partij / 3

LV

**Zijn de
vennootschapsbelastingen
te hoog of te laag? / 4**

BUITENLAND

Braziliaanse was / 6

ANALYSE

Stemrecht in Vlaanderen / 8

BOEK VAN DE MAAND

De overheid en de markt / 10

BOEKEN

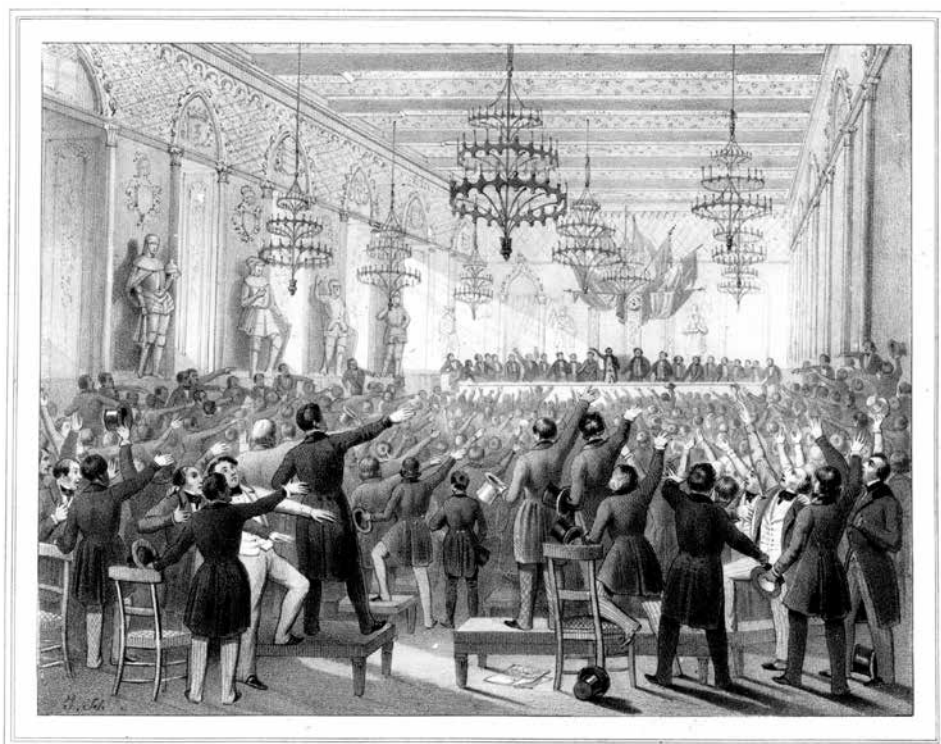
**Ontmoeting met een
Agatha-Christie-kenner / 11**

OPINIE

**Minister Bart Somers:
"Vlaanderen heeft iedereen
nodig!" / 12**

Salle Gothique de l'hôtel de ville de Bruxelles.

Congrès libéral du 14 juin 1846.

Tekening van hoe de stemming van de resoluties er tijdens het stichtingscongres van de Liberale Partij op 14 juni 1846 uit zou hebben gezien (collectie Liberas, affiche 22-9-07-1-00-00).

175 jaar Liberale Partij

Op 14 juni 1846 wordt in Brussel geschiedenis geschreven met de oprichting van de Liberale Partij. De partijstichting is een gebeurtenis die van de Belgische liberale partij een van de oudste partijen van Europa maakt. Er zijn intussen twee hedendaagse politieke organisaties die deze erfenis kunnen en mogen claimen: de Nederlandstalige Open Vld en de Franstalige MR. De oprichting wordt in het najaar herdacht. Liberas, het Liberaal Archief in Gent, herdenkt de 175ste verjaardag van '1846' alvast met de lancering van Liberas Stories, een website die het verleden van de liberale be-

weging in België en Vlaanderen bekijkt vanuit een nieuwe invalshoek. Liberas Stories (www.liberasstories.eu of www.175jaar.be) brengt de geschiedenis van de liberale partij en de brede liberale beweging op een eigentijdse en dynamische manier. In verhalen en vanuit diverse invalshoeken wordt dit verleden blootgelegd.

Voor de events die Open Vld en MR organiseren kan men terecht op de websites van de partijen, www.openvld.be en www.mr.be

Lees meer op blz. 3.

Vrij om te gaan kiezen

Net op het moment dat de Liberale Partij haar 175-jarig bestaan viert, heeft de commissie Binnenlands bestuur van het Vlaams Parlement de opkomstplicht voor de lokale verkiezingen afgeschaft. Die afschaffing is een jarenlange verzuchting geweest van eerst de VLD-Partij van de Burger, met als grote aanjager Guy Verhofstadt, en nadien steeds herhaald in allerlei partijverkiezingsprogramma's van Open Vld. Men mag gerust van een historisch moment spreken in de analen van de liberale partijgeschiedenis.

Burgerplicht

Vlaanderen schraapt zich met de afschaffing van de opkomstplicht alleszins van een korte lijst met landen als Griekenland en Luxemburg. Dat maken de lokale verkiezingen in oktober 2024 meer dan boeiend. Reclamebureaus zullen het hoofd kunnen breken over hoe de partijen de kiezers uit hun zondagse luie zetel moeten krijgen om zich toch naar de stembus te begeven.

Er is lang geen consensus in Vlaanderen, en zeker niet in België, over die afschaffing. Hoewel N-VA, Open Vld en CD&V op de groene knop duwden, zijn er wanklanken, niet in het minst binnen de CD&V van voorzitter Joachim Coens, overigens ook zelf een koele minnaar. De CD&V zou naar verluidt tijdens de Vlaamse regeringsonderhandelingen in 2019 de afschaffing van de opkomstplicht hebben geslikt in ruil voor het behoud van de provincies. Ja, met zo'n koehandel kom je altijd bedrogen uit.

Ten tijde van het Eerste Burgermanifest van Guy Verhofstadt, was die consensus er ook niet. Vooral de socialisten, onder leiding van de toenmalige 'VLD-haters' Louis Tobback

“Maar er zal meer nodig zijn dan de afschaffing van de opkomstplicht om de democratie te vernieuwen.”

en Frank Vandenbroucke, waarschuwden voor de afschaffing omdat zo de zwaksten uit de samenleving niet meer gaan stemmen en zij de betrokkenheid met de politiek zouden verliezen. Daar zat natuurlijk ook enig eigenbelang in: partijen zoals Vooruit (sp.a) en CD&V vrezen bij de afschaffing van de opkomstplicht stemmen te verliezen omdat precies hun 'zwakke' kiezer zal thuisblijven. Vreemd, want het zijn uitgerekend die partijen die in het verleden sterk waren in de 'autobusdemocratie' en het ronselen van stemmen op allerhande wijzen, wat exact zal nodig zijn bij stembusverkiezingen.

Verhofstadt counterde dit argument ook al in 1991: “In 1991 is de mens van bij ons geen slaaf meer. Hij kan kiezen, daar is hij bekwaam en redelijk genoeg voor.” Laat de burger dus vrij om te gaan kiezen of thuis te blijven. En wie niet gaat stemmen, stelt ook een politieke daad. Enkele politicologen verwierpen in een opiniestuk de afschaffing omdat ze geen enkele reden vonden voor die afschaffing. Wel er is er één: “de vrijheid van de burger.” Er zullen zonder twijfel minder kiezers komen opdagen, maar zij die gaan, zullen gemotiveerd zijn om het beleid mee te bepalen.

Totaalpakket

Verhofstadt had dus een punt, maar wie verder leest dan deze passage uit zijn eerste burgermanifest zal merken dat de afschaffing van die opkomstplicht niet op zich

stond, maar moest worden aangevuld met nog meer democratische veranderingen die de burger dichter bij de politiek moesten brengen, zoals de afschaffing van de Senaat, de vermindering van het aantal politieke mandaten, de organisatie van voorverkiezingen om de kiezer meer greep te geven op de samenstelling van de lijsten, de algehele afschaffing van de kopstem, het referendum, de vrijheid om zijn belastingen toe te wijzen, ja zelfs uit de Staat te stappen, en ten slotte een grondige herziening van het kiesstelsel naar een meerderheidsstelsel om politieke versnippering tegen te gaan. Later kwam daar nog de rechtstreekse verkiezing bij van bijvoorbeeld de burgemeester. De politieke vernieuwing van Verhofstadt moest als een totaalpakket worden gezien.

Daar zijn we lang nog niet. De rechtstreekse verkiezing van de burgemeester bijvoorbeeld is niet verworven. We zijn nog lang niet op het punt gekomen waar Verhofstadt zo graag had geland: een echte renaissance van de democratie. De afschaffing van de opkomstplicht is slechts een kleine, maar hoopvolle aanzet.

Lees ook op bladzijde 6 een boeiende analyse van onze expert Herman Matthijs met alle wijzigingen aan de kieswetgeving vanaf de volgende lokale verkiezingen van oktober 2024, want de afschaffing van de opkomstplicht is maar een onderdeel van een grotere hervorming. ■

Op 14 juni 1846 wordt in Brussel geschiedenis geschreven met de oprichting van de Liberale Partij. De partijstichting is een gebeurtenis die van de Belgische liberale partij een van de oudste partijen van Europa maakt. Er zijn intussen twee hedendaagse politieke organisaties die deze erfenis kunnen en mogen claimen: de Nederlandstalige Open Vld en de Franstalige MR. Liberas herdenkt de 175ste verjaardag van '1846' met de lancering van Liberas Stories, een website die het verleden van de liberale beweging in België en Vlaanderen bekijkt vanuit een nieuwe invalshoek.

175 jaar liberale partij

Na de onafhankelijk van België doen een toenemende polarisatie tussen katholieken en liberalen en toenemende frustraties over het overwicht van de katholieken de liberalen er toe besluiten dat ze hun krachten moeten verenigen. Daarom neemt de Brusselse liberale groepering L'Alliance in 1846 het initiatief tot een grote bijeenkomst. Op het Liberaal Congres van 14 juni 1846 zijn 384 afgevaardigden aanwezig die afkomstig zijn uit het hele land. De steden Antwerpen, Brugge, Brussel, Gent, Leuven, Luik, Namen maar ook Tongeren tekenen voor meer dan tien vertegenwoordigers. Middelgrote steden die tussen vijf tot tien vertegenwoordigers sturen, zijn Aalst, Charleroi, Dinant, Doornik, Geraardsbergen, Huy, Ieper, Kortrijk, Mons, Nijvel, Oudenaarde en Verviers. Ook uit tal van kleinere steden en dorpen maken afgevaardigden de reis naar Brussel.

Groepering

Iets na negen uur openen de debatten onder leiding van Eugène Defacqz. Deze raadsheer bij het Hof van Cassatie beschikt over een indrukwekkende staat van dienst als jurist, politicus en vrijmetselaar. In zijn inleidende toespraak heeft hij het onder meer over het overwicht van de clerus op de openbare macht. Hij bepleit de geest van de jaren 1830 voor de grondwet als richtinggevend baken. Er komt een plan tot de algemene samenvoeging van alle liberale groepen op tafel. De bespreking sluit af met het goedkeuren van negen congresresoluties. De grondslag van de liberale partij is gelegd. Het goedgekeurde programma somt zes kernpunten op: kieshervorming, onafhankelijkheid van de

Een toegangkaart voor het Congres van 14 juni 1846. (Archief ULB)

openbare macht, uitbouw van het openbaar onderwijs, herziening van de conservatieve wetgeving, toename van het aantal volksvertegenwoordigers en senatoren en het verbeteren van de levensomstandigheden van de werkende klasse. In de maanden na het stichtingscongres gaan tal van liberale kiesverenigingen in eigen regio aan de slag en begin 1847 heeft reeds meer dan de helft van de arrondissementen een eigen federatie.

Toch blinkt de nieuwe partij die uit de startblokken schiet, uit in bestuurlijke lichtheid. Het wordt een partij met sterke personen maar een zwakke centrale organisatie. Het is het bindmiddel tussen een groep individuen die zich liberaal noemt en zich rond een gemeenschappelijke agenda schaart. Pas na de Eerste Wereldoorlog worden de partijorganen uitgebouwd en komt er een centraal voorzitterschap.

Sleutelmoment

Desondanks wordt met het Liberaal Congres van 1846 geschiedenis geschreven. Het vormt een sleutelmoment in de politieke ontwik-

keling van het land. De ordening van het maatschappelijke en politieke leven in partijen is er een gevolg van. Al snel komt er een liberaal tegenover een katholiek blok te staan. Met het ontstaan van partijen is er voor

het eerst ook sprake van een kies- en partijstrijd. Vanaf het einde van de negentiende eeuw verruimt de Belgische Werkliedenpartij als derde speler dit partijpolitieke landschap. Rond deze drie partijen vormt de samenleving zich. Van middenstand tot vrouwenbeweging, van vakbond tot turnclub, van elke schakel van het georganiseerde middenveld ontstaat er een 'gekleurde' en dus ook 'blauwe' variant. ■

S Liberas Stories

Liberas brengt met Liberas Stories (www.liberasstories.eu of www.175jaar.be) de geschiedenis van de liberale partij en de brede liberale beweging op een eigentijdse en dynamische manier. In verhalen en vanuit diverse invalshoeken wordt dit verleden blootgelegd.

Voor de events die Open Vld en MR organiseren kan men terecht op www.openvld.be en www.mr.be

VENNOOTSCHAPSBELASTINGEN

Te hoog of te laag?

Vele multinationals zouden te weinig vennootschapsbelastingen betalen. Is dat wel zo? Bekijken we bij wijze van steekproef de jaarrekeningen van vier multinationale ondernemingen, gedurende de periode 2017-2019. Adidas, Engie, Nestle en Volkswagen, dan blijkt daaruit dat de gemiddelde wereldwijde vennootschapsbelasting 26.5% beliep.

door Christian Floru,
bestuurslid van het
Liberaal Vlaams Verbond

Door de regel worden vennootschappen belast in elk land waar ze een inrichting hebben. Volkswagen bijvoorbeeld, betaalde ongeveer 1/3de van zijn vennootschapsbelasting in Duitsland. Nieuwe ondernemingen zijn ontstaan, die door de digitalisering wereldwijd kunnen opereren op een nooit eerder geziene schaal. Dat deze geen of weinig vennootschapsbelastingen betalen, is wellicht een detail tegenover de monopolievorming en andere verregaande maatschappelijke gevolgen. Of de huidige intenties van de Oeso de problemen aanpakken tegenereerd door dit type ondernemingen, laat ik hier buiten beschouwing.

Dubbele belasting

De vraag stelt zich of een faciaal tarief van 26.5%, of daaromtrent, voor een klassieke

multinationale onderneming te laag is? Het tarief is in elk geval lager dan dat voor lokale en zeker voor kleine ondernemingen in die periode. Maar, evengoed zou men kunnen stellen dat overheden kleine ondernemingen te hoog belasten. Temeer daar forfaitaire taken en kosten van administratieve verplichtingen in deze post niet opgenomen zijn, die veel zwaarder doorwegen voor de KMO. De verplichting van een digitaal betaalsysteem bijvoorbeeld zijn boekhoudkundig gezien kosten, hoewel dit als een niet als dusdanig geregistreerde belasting beschouwd kan worden.

Hoewel de personenbelasting een marginaal tarief van 50% kent (excl. opcentiemen en sociale bijdragen) blijkt het gemiddelde tarief volgens de fiscale statistiek van de inkomensbelasting in 2018 (exclusief nihil-aangiften) 22.5% te bedragen.

Maar met het faciaal tarief van 26.5% vennootschapsbelasting is de kous niet af. Bij de uitkering aan de aandeelhouders wordt roe-

rende voorheffing afgehouden; 30% in België. Betreft het een multinationale onderneming, eerst in het thuisland, vervolgens in België en dat alles zonder enige verrekening. Eertijds was in België, zoals in andere landen, wel een verrekening ingebouwd om niet twee keer hetzelfde te belasten. Daarom spreekt men van een dubbele belasting op dividenden, bovenop de vennootschapsbelasting.

In onze voorbeelden gaat het om 26.8% voor

“De gemiddelde wereldwijde vennootschapsbelasting bedraagt 26,5%”

Jaarverslagen over boekjaren 2017-2019

Volkswagen

	2017	2018	2019
OMZET	229	235	252
Brutowinst	13.6	15.6	18.3
Belastingen	16%	22%	24%

Van die taxen ongeveer 36-47% in Duitsland (p. 240)

https://www.volkswagenag.com/presence/investor-relation/publications/annual-reports/2020/volkswagen/Y_2019_e.pdf (p. 346)

Adidas

	2017	2018	2019
OMZET	21	22	23
Brutowinst	2	2.4	2.6
Belastingen	33%	28%	32%

<https://report.adidas-group.com/2020/en/servicepages/downloads/files/annual-report-adidas-ar20.pdf>, (p. 308)

Dividend 3.5% op omzet
Gemiddelde 26.5%

Duitsland, 30% voor Frankrijk en 35% voor Zwitserland. Voor Zwitserland beliep de vennootschapsbelasting gemiddeld 23% in ons voorbeeld, te verminderen met de Zwitserse voorheffing van 35% en vervolgens de Belgische van 30%, hetzij 65% in totaal.

Nu zijn er een aantal landen, die geen bronheffing innen, zoals het Verenigd Koninkrijk, Hongkong en Singapore. Logisch aangezien persoonlijke inkomsten normaliter belast worden in het land waar men woont. In dit geval betaalt de Belg de vennootschapsbelasting en de Belgische roerende voorheffing van 30%.

Met de meeste landen werden dubbelbelastingverdragen afgesloten, om de dubbele belasting enigszins te verzachten wordt de bronheffing in het moederland dan meestal teruggebracht tot 15%. België heft dan bijkomend 30% op het restant.

Nederland bijvoorbeeld is daarin pragmatisch en heft standaard 15% bronheffing. In de Verenigde Staten en Canada wordt het dubbelbelastingverdrag, die de Amerikaanse bronheffing tot 15% beperkt, quasi automatisch toegepast voor Belgen. In alle andere Europese landen gelden andere administratieve procedures en andere formulieren. Jaarlijks opnieuw dient een attest van woonst bij de fiscus afgestempeld te worden, aangevuld met attesten van de bank, die daarvoor uiteraard haar kosten in rekening brengt. Dat voor

“De Verenigde Staten bewijzen dat een eenvoudig systeem mogelijk is om de dubbelbelasting tot 15% te beperken.”

elk aandeel, voor elk jaar in elk land. In Denemarken ligt het systeem intussen drie jaar plat, de Italiaanse of Spaanse instanties en procedures zijn zonder inschakeling van experts zelfs niet te bereiken. Tenzij voor wie over zeer aanzienlijke buitenlandse inkomsten beschikt is de kost groter dan de baat. De meeste dubbelbelastingverdragen worden dus de facto niet toegepast. Het principe van ‘Rechtvaardige belastingen’ lijkt wel een schaamlap voor de ijver waarmee overheden op zoek gaan naar nieuwe belastbare inkomsten. De eenzijdige verontwaardiging staat in schril contrast met de afwezigheid van enige ijver waar het om de rechten van de belastingplichtige en algemene rechtsprincipes gaat.

Eenvoudig systeem

De Verenigde Staten bewijzen dat een eenvoudig systeem mogelijk is om het dubbelbelastingverdrag, het is te zeggen, de dubbele belasting tot meestal 15% te beperken, toe te passen. Op die manier zou men het ‘non bis in idem’-principe (wat al eens belast is kan niet opnieuw worden belast) dan gedeeltelijk honoreren.

Ongeveer 1 op 10 mensen houdt in België rechtstreeks aandelen aan, daarbovenop worden nog aandelen aangehouden in allerlei pensioenplannen, waarvan het pensioensparen en de groepsverzekering de voornaamste zijn. Ook de Belgische staat is gedupeerde, want op wat het buitenland te veel heeft geïnd kan zij geen 30% roerende voorheffing meer innen. ■

Engie

	2017	2018	2019
OMZET	53	57	60
Brutowinst	2.1	1.4	1.4
Belastingen	28%	23%	43%

https://www.engie.com/sites/default/files/assets/documents/2020-03/ENGIE_Rapport%20d'activite%20C3%A9%20et%20C3%A9tats%20financiers%20consolid%C3%A9s%20annuels%202019_13.03.2020.pdf

Nestlé

	2017	2018	2019
OMZET	89	91	92
Brutowinst	13.3	13.8	13.6
Belastingen	21%	25%	23%

Van die taxen ongeveer ?% in Zwitserland

<https://www.nestle.com/sites/default/files/2021-02/2020-financial-statements-fr.pdf> (p. 170)

Personenbelasting

B2 22.5% aangiften
zonder nulinkomen

<https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/fiscale-inkomens/plus>

In 1925 verdween de Britse ontdekkingsreiziger Percy Fawcett in het Amazonewoud. Hij is nooit teruggevonden. Fawcett werd na zijn verdwijning een beroemdheid. Zijn beweegreden was dat al: de zoektocht naar het mythische El Dorado, de stad van goud ergens in het Zuid-Amerikaanse oerwoud. De goudkoorts is nooit verdwenen, ook al beslaat (of moet ik nu zeggen: besloeg?) de groene long van de wereld zes miljoen km². Alle internationale inspanningen ten spijt gaat de ontbossing in Brazilië aan een hoog tempo door.

Braziliaanse was

door Lukas De Vos

Hecht de wereld vooral belang aan de klimaatbeheersing, dan wil de regering in Brasilia snel economisch rendement. De huidige crisis en polarisering in Brazilië hebben twee nefaste hoofdrolspelers: de multinationals en de uiterst rechtse regering van president Jair Bolsonaro, een voormalige legerofficier, ooit opgesloten voor insubordinatie. De effecten zijn verstrekkend: een milieuramp, uitverkoop van grondstoffen en erts, een oncontroleerbare Covid-pandemie, uitholling van politieke en rechterlijke vrijheden, verarming en verdrijving van kleine boeren en indianenstammen in het oerwoud.

Bevolkingsexplosie

Midden juni nam ik deel aan een webinar van The Economist met de suggestieve titel: 'Kan Brazilië Bolsonaro overleven?'. Op mijn eigen vragen heb ik van de deskundigen Helen Joyce en Sarah Maslin, die sinds drie jaar correspondent is in São Paulo (in het dichtbevolkte en rijkere zuiden van het land), geen bevredigend antwoord gekregen, met name wat de kans is op een militaire staatsgreep als het huidig beleid niet inbindt. Wel tonen de democratische instellingen zich weerbaarder dan verwacht. Want Brazilië evolueert met hoogten en laagten. Het onderliggende probleem is de bevolkingsexplosie. Sinds 1950 is de bevolking meer dan verviervoudigd tot 212 miljoen inwoners. Dat oefent een forse druk uit op het gebruik van gronden, uitbouw van steden, en aanleg van wegen en

infrastructuur. De vetpotten van de overheid trokken populistische aan, van wie Bolsonaro het laatste, zeer autoritaire voorbeeld is. Zo beloofde hij in de verkiezingscampagne van 2018 het onderwijs en de gezondheidszorg op te krikken. Daar is niks van in huis gekomen. Integendeel, op 12 juni kreeg hij nog een boete van 552 real (90 euro) omdat hij zonder mondkapje en met een open helm deelnam aan een protestcaravaan van motorrijders in São Paulo, net als zijn minister van infrastructuur en één van zijn zonen. Drie van Bolsonaro's zonen zitten in het parlement en tegen hen liepen aanklachten voor corruptie?

Covid-ontkenner

De boete is maar een symbool: Bolsonaro heeft lange tijd de besmettelijkheid van covid ontkend, weigerde maatregelen te nemen, wees zes entstofaanbiedingen van Pfizer af, geloofde in nepgeneesmiddelen als het antimalaria-product dat Donald Trump aanpreeft, laat de Copa América ongehinderd doorgaan, en versleet al drie ministers van gezondheidszorg (en een ministerloze periode), van wie generaal Eduardo Pazuello erin slaagde Manaus zonder zuurstofflessen te zetten.

Bolsonaro is natuurlijk geen uitzondering, al zijn er nauwe banden met het grootkapitaal, behoudsgezinde kringen (vooral de evangelische kerk, die spectaculair gegroeid is sinds 1970 (van 5% naar 35%), en Amerikaanse conservatieven.

Die laatsten hebben in Brazilië altijd een ondermijnende rol gespeeld. Hun afkeer van het communisme - nu nog zichtbaar in het embargo tegen Venezuela, het reisverbod

De Braziliaanse president Jair Bolsonaro nam zonder mondkapje en met een open helm deel aan een protestcaravaan van motorrijders in São Paulo.

naar Cuba, de invasie in Grenada (1983), de militaire steun aan dictatoren tegen linkse rebellengroepen - en hun grote zakenbelangen maken hen hardleers.

Goud speelt een belangrijke rol. Amarillo Gold Corporation met zetel in Toronto (Canada) startte op 12 april alweer twee goudelfprojecten in "mijnvriendelijke provincies", op verworven gronden Mara Rosa (Goiás) en Lavras do Sul (Rio Grande do Sul). Als doe-je voor het bloeden nu Covid harder dan ooit heeft toegeslagen liet CEO Mike Mutchler weten dat het bedrijf "in gedachten en gebeden" bij het Braziliaanse volk is, en dat arbeiders en onderaannemers strenger getest zullen worden.

Goudschandalen

Het probleem met goud is tweeledig: niet alleen wordt de grond armer, de bodem wordt ook vergiftigd omdat kwik wordt gebruikt

bij de uittrekking; daarnaast lokt de stijgende goudprijs opnieuw horden garimpeiros aan, kleine goudzoekers die vaak worden ingezet door een grote onderneming. Berucht is het geval van de grootste goudmijn van het land, Serra Perada (Pará). In 1980 werd er goud gevonden, en binnen de paar jaar wroetten 80.000 garimpeiros in de openluchtmijn, wat tot een ongekende overlast van gokken, druggebruik, moorden (zo'n 75 per maand), dronkenschap en gevechten leidde. Toen een landverschuiving in 1992 heel wat mensenlevens eiste, werden de uitgravingen stopgezet en de mijn onder water gezet. Maar toen de beursnotering piekte in 2007, sloot de coöperatieve van 40.000 garimpeiros Coomigasp een akkoord af met Colossus uit Canada. De schandalen reikten ver. De voorzitter van Coomigasp werd vermoord (een schuldige is nooit gevonden, het dossier geseponeerd), de linkse president Lula weigerde naar de heropening van de mijn te komen, 17 miljoen dollar werd weggesluisd naar persoonlijke rekeningen van de directeurs. Het bedrijf ging bankroet in 2015, de garimpeiros waren hun geld kwijt.

Van lieverlede zoeken de garimpeiros andere oorden op, en dat pakt slecht uit voor de inheemse indianen en de quilombolas (afstammelingen van gevluchte zwarte slaven). De Federale Rekenkamer mag dan duizenden infrastructuurprojecten hebben stilgelegd, amper 1% gebeurde om milieuredenen. De parlementaire afschaffing van de milieubeschermdende maatregelen hebben de deur opengezet voor avonturiers in de 'reservaten'

Er is heel wat protest tegen het beleid van de Braziliaanse president Bolsonaro en de bosbranden in het Amazonegebied.

De roep voor een andere president in Brazilië is groot: Lula is de uitdager van Bolsonaro.

van de indianen. Het aantreden van Bolsonaro had al op twee jaar tijd gezorgd voor een versnelde ontbossing met 50%, in 2019 luidde de katholieke kerk de alarmbel omdat inbreuken op de gronden van de reservaten met 135% waren toegenomen.

Ook vandaag komt het geregeld tot schietpartijen tussen gelukszoekers en indianen, kogels tegen pijlen. Begin mei waren er drie dagen lang botsingen in Het reservaat van de Yanomami in de noordelijke deelstaten Amazonas en Roraima. In 1992 had de regering nochtans het exclusieve gebied van de Yanomami afgebakend, 97.000 km³, dik driemaal België. Het gerecht biedt gen soelaas. In 2020 verplichtte het de regering om de 20.000 garimpeiros binnen de tien dagen weg te halen, ook al om de covidspreading te stuiten. Tien maanden later is er nog niks gebeurd. Dat Bolsonaro er alles aan doet (36 initiatieven!) om de wapenwet te versoepelen ondanks tegenstand van het Hooggerechtshof is al evenmin veelbelovend.

Druk helpt niet

Buitenlandse druk helpt weinig. Trends schreef op 6 mei dat de Europese concerns ermee dreigen de voedselindustrie te stoppen, als de gewraakte wet wordt toegepast. De belofte van Bolsonaro aan Joe Biden om tegen 2030 de onwettige ontbossing af te ronden, is natuurlijk een pleister op een houten been. Wat met de wel wettige kaalslag?

Pijnlijk

Er is pijnlijke Braziliaanse was nodig om de haren van misbruik en corruptie te ontwortelen. Maar met intussen bijna 500.000 covidsterftes en op 12 juni al 17.300.00 besmettingen is er weinig hoop op onmiddellijk beterschap. Voor de vrijheid van meningsuiting is Brazilië op wereldschaal afgezak naar een 105e plek op 180. De terugkeer van het afkoopstelsel om steun te krijgen in het parlement (tratoração) belooft ook al weinig goeds.

En dan zijn er de presidentsverkiezingen 2022. Lula is door het Hooggerechtshof helemaal schoongewist van vermeende corruptie, hij leidt in de peilingen met 55% tegen 32%. De vraag is nu of ook Bolsonaro, net als Lula en vooral Dilma Rousseff na hem, een impeachment wacht. Wellicht niet, er loopt wel een onderzoekscommissie. Maar doet hij zoals Trump? Verlies miskennen en straatgeweld uitlokken? Het leger mag voorts nog de democratie behoeden – zie het ontslag van de topchefs van leger, zeemacht en luchtmacht op 30 maart tegen alweer een regeringswissel – de vorige coup (1964) hield de krijgsmacht 21 jaar aan het roer. De politie is veel minder betrouwbaar. Van BRIC-land naar bric-à-brac, geen prettig vooruitzicht. Tenzij iemand Fawcett in de Gouden Stad terugvindt. ■

Spannende lokale

De Vlaamse regering heeft een ontwerp van decreet goedgekeurd over de versterking van de lokale democratie. Hierin wordt een aantal wijzigingen doorgevoerd aan het systeem van de lokale verkiezingen. Zeer recent heeft het Vlaams parlement zich gebogen over dit ontwerp. De drie meerderheidspartijen N-VA, Open Vld en CD&V zijn het eens over deze wijzigingen, waarbij er een aantal erg fundamenteel zal zijn voor de volgende lokale stembusslag van zondag 13 oktober 2024. Hierna een overzicht met commentaar.

door Prof. Herman Matthijs
(VUB & UGent)

Vooreerst is er de **afschaffing van de opkomstplicht**. De wettelijke verplichting om zich naar het stemhokje te begeven, op straffe van een boete bij verzuim, verdwijnt. De parketten meldden al in 2003 dat de inbreuken geen prioriteit zijn, en in 2012 wist men bij het openbaar ministerie te vertellen dat men helemaal niet meer ging vervolgen. Het is kof-fiedik kijken wat dit gaat geven in oktober 2024!

Fiscaal voordeel

Alle studies zijn naast de kwestie omdat zo'n verkiezing nog nooit heeft plaatsgevonden, en de talrijke buitenlandse voorbeelden zijn niet van toepassing. Uiteindelijk gaan de gemotiveerden zeker stemmen. Daardoor verlaat Vlaanderen de lijst van landen/gebieden met een opkomstplicht: Brussel, Wallonië, het Groothertogdom Luxemburg en Griekenland blijven erop staan. Inzake motivering van de kiezer om te gaan stem-

men, pleit ik voor het volgende voorstel: de Vlaamse overheid geeft de kiezer die gaat stemmen een fiscaal voordeel!

Ten tweede, **de lijststem die behouden blijft maar geen rol meer gaat spelen via de zogenaamde 'pot'** voor de zetelverdeling in een partij. Desalniettemin brachten in 2018 liefst 22,3% van de gemeenteraads-kiezers hun stem uit op de lijst en voor de provincie was dat zelfs 46,5%. Daardoor is de volgorde op een lijst niet meer belangrijk. Als er zeven zetels zijn voor een partij, dan zijn die voor de zeven hoogste stemmenkanonnen. Maar het decreet gaat voorbij aan het feit dat we in Vlaanderen te veel gemeenteraadsleden hebben. Bijvoorbeeld, de stad Antwerpen telt 55 leden en tien districten. Rotterdam telt enkel 45 leden in zijn raad! Men had beter geopteerd voor minder leden met een beter statuut! Ook over die lijststem kan men een discussie voeren. Waarom dan geen stemmen geven aan de kiezer: een voor een lijst en een voor een persoon van verschillende partijen of panacheren?

Ten derde, een meer dan goede maatregel is het feit dat dit decreet het **ronselen van vol-**

machten aanpakt.

Ten vierde bepaalt dit decreet dat de nieuwe gemeenteraad al wordt geïnstalleerd gedurende de eerste vijf werkdagen van december 2024; dat is een maand vroeger dan gewoonlijk. Maar dat lijkt me wel een probleem voor de lopende klachten bij de Raad voor Verkiezingsbetwistingen.

Een vijfde nieuwigheid is de overname van het Waalse systeem dat de **lijsttrekker van de grootste partij** voor 14 dagen het initiatief krijgt om **een coalitie te smeden**. Uiteraard geeft dat geen garantie aan die partij om in de meerderheid te geraken. Vandaar de vraag wat het nut kan zijn van deze maatregel? Ook dient men zich af te vragen of de termijn van zes jaar van de gemeentebesturen niet te lang is? Vijf jaar lijkt me beter.

Ten zesde is er de nieuwigheid dat de verkozenen met de meeste stemmen op de **grootste lijst in de coalitie burgemeester wordt**. Uiteraard zal dit leiden tot de creatie van vele kartels (bijv. Lijst van de Burgemeester, Gemeentebelangen enz...) tegen oktober 2024. Want als men burgemeester wil worden of blijven, dan moet men wel de grootste partij zijn in de nieuwe coalitie. Het Vlaams parlement zal nog wel eens goed moeten bepalen wat men gaat doen met meerdere partijen die een kartel vormen. Maar het meest democratisch systeem is er weer niet doorgeraakt, namelijk de rechtstreekse verkiezing van de burgemeester. Dat zou pas de lokale democratie opwaarderen! Maar politiek was dit ook bij N-VA, CD&V en Open Vld niet

“Rechtstreekse verkiezing van de burgemeester blijft dode letter. Jammer!”

verkiezingen

verkoopbaar. Desalniettemin een gemiste kans om de burger meer te betrekken bij de lokale democratie.

Digitaal

Andere nieuwigheden zijn de **constructieve motie van wantrouwen**, het **digitaal** kunnen vergaderen en het stimuleren van de **vrijwillige gemeentefusies**. In de vorige Vlaamse regering werden acht gemeenten opgedoekt en blijven er nog 300 in het Vlaamse gewest over. De toelichting van het decreet heeft het over een ruimere bestuurskracht bij gefusioneerde gemeenten. Maar als ik, om de zes jaar de gemeentelijke financiën analyseer, dan zijn daar de volgende conclusies uit te trekken. Kleinere gemeenten zijn dikwijls budgettair veel beter in orde dan grotere. Bij vele grotere gemeenten/steden valt op dat ze een zeer ruime uitgavenzijde van de begroting kennen en daarmee verband houdend een zeer omvangrijk personeelsbestand in standhouden. Wat dit decreet ook niet regelt, is het probleem van de geloofsbrieven van de verkozenen. Hier speelt een gemeenteraad rechter en partij. Het zou beter zijn om dit weg te trekken uit de handen van de gemeenten en te verwijzen naar de Raad voor Verkiezingsbetwistingen. Vervolgens de problematiek van de districten. Dit decreet schaft de **onverenigbaarheid af tussen het mandaat van districtsraadslid en het mandaat van lid van het 'Bijzonder Comité voor de Sociale Dienst'**. Maar het decreet antwoordt niet op een blijvend vraagstuk, namelijk het bestaan van de districtsraden. Inderdaad op heden kan een stad, met meer dan 100.000 inwoners, districten opstarten. Maar enkel de stad Antwerpen heeft dit gedaan. De drie andere betrokken steden Brugge, Gent en Leuven doen dat niet. Dat is geen gezonde situatie!

Ofwel hebben alle dergelijk steden districten of zijn er geen. Hier dient uniformiteit te komen omdat de organisatie van de lokale besturen ook een Vlaamse bevoegdheid vormt.

Imperiali behouden

Ten slotte, de verschillende bestaande verkiezingssystemen bij de lokale besturen. Zo worden de zetels voor de gemeenteraden verdeeld volgens het **systeem Imperiali** oftewel delen vanaf twee! De zetels voor de provincieraden en de districtsraden blijven te verdelen volgens het systeem D'Hondt of delen vanaf één. Blijkbaar was het politiek niet haalbaar in de regering om hier uniformiteit te verkrijgen qua kiesstelsel. Ook blijven de **provinciale kiesdistricten** bestaan. Men had beter provinciale kieskringen gemaakt voor de provincieraden volgens de federale en regionale verkiezingen. De functie van de provinciegouverneur blijft ook onttrokken aan de kiezers. Daardoor mist dat ambt ook elke democratische legitimiteit. Een rechtstreekse verkiezing van de gouverneur door de kiesgerechtigden zou dat wel aan die functie geven.

Onoverzichtelijk

De marketeers der politieke partijen gaan een nieuw tijdperk in. Met eerst, eventueel vervroegde federale verkiezingen met een verplichte opkomst vanaf 18 jaar. In mei 2024 op dezelfde zondag zeker de Vlaamse/Brusselse – en de Europese verkiezingen. Hier geldt dezelfde regel, doch bij de EP-verkiezingen **mogen de 16-18-jarigen gaan stemmen!** Vervolgens de lokale verkiezingen van oktober 2024 met geen opkomstplicht meer! De volgorde is vrij uniek omdat de lokale verkiezingen nu het laatst vallen en de vraag zich stelt of de federale – regionale regeringsvormingen dan wel gaan klaar zijn? De kans is groot dat men die coalitiekeuzes laat wachten tot in oktober! Ten slotte wordt het voor de burger een onoverzichtelijk geheel ten aanzien van leeftijden en al dan niet moeten komen opdagen! Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 in Nederland kwam 54,97% der kiesgerechtigden opdagen! Gaat Vlaanderen het beter doen op 13 oktober 2024? ■

Zoals van veelschrijver Ivan Van de Cloot mag worden verwacht, heeft hij alweer een uitstekend boek afgeleverd. Oneerbiedig samengevat zou men kunnen zeggen: de auteur heeft de klassieke economische theorieën herschreven met hedendaagse voorbeelden en concrete knelpunten.

Overheid en markt

door Mark Bienstman
mbienstman@hotmail.com

Op zich komen er in zijn jongste boek 'Overheid + markt: het beste van beide werelden' geen echt nieuwe inzichten aan bod: we weten al lang dat de vrije markt alleen niet in staat is alle (macro-) economische problemen op te lossen. Maar de overheid alleen is zeker ook niet in staat een beter antwoord te bieden. Dus beide zijn gedoemd om samen te werken: waar de grens ligt tussen wie wat zal doen, dat is in de loop der jaren een "moving target" geweest. En hier voegt de schrijver een ingrediënt aan toe: ook de burger, die tussen deze twee actoren zit, heeft ook een rol te spelen.

Metten is weten

De centrale stelling van de auteur is dat als de overheid ergens in de economie tussenkomt het vooral op een efficiënte en effectieve manier moet gebeuren. Geen kortzichtige, 'steekvlam-' politiek noch emotionele ingrepen. Daarom moet er gewerkt worden met klare, liefst meetbare doelstellingen met een duidelijk afgebakende timing; moet de inzet van (schaarse) middelen gebeuren na een grondige kosten/baten-analyse; moet er achteraf ook (objectief) gemeten worden of de doelstellingen zijn gehaald, en zo niet analyseren wat (en waarom) verkeerd liep en wie daar eventueel kan op aangesproken worden.

Verder trekt de auteur het klassieke register ruimer open: een goed draaiende economie steunt op meer dan de klassieke productie-

factoren: arbeid, kapitaal en grondstoffen. Nieuwe elementen zijn de factoren informatie, data en innovatie (met in de achtergrond de opkomst van de sociale media, ICT, ...). Al deze nieuwe input, zowel langs de kant van de overheid als langs de kant van de ondernemers, vereist een verdere uitdieping, van de klassieke, gangbare economische opvattingen. De schrijver neemt ons mee in een economisch verhaal dat steeds meer complex wordt en waarbij blijkt dat alles aan alles gelinkt is: eenvoudige, quick fixes, bestaan niet (meer): elke probleem vereist een holistische aanpak. Dit boek is dus zeker geen "page turner"; zet aan tot (grondig) studie- en denkwerk: een echt handboek. Zelfs voor een lezer met al enkele jaren op de teller, vallen er nog heel wat nieuwe en/of originele invalshoeken te ontdekken.

De burger

Een factor die wel beter had mogen uitgewerkt worden, is de democratische "schizofrenie" van de burger: wij beseffen te weinig dat ieder van ons tegelijk (minstens) vier verschillende petjes draagt. Als werknemer "eisen" wij een degelijk loon en goede arbeidsvoorwaarden, als consument willen wij de beste goederen en diensten tegen de laagste prijs, als belegger (rechtstreeks door onze aankoop/verkoop van aandelen of via de institutionele beleggers, nl. via de (levens)verzekeraars en/of de pensiofondsen) straffen wij, via de beurs, genadeloos de ondernemers af die niet voldoende winstgevend zijn, en als burger willen wij dat ondernemingen geen (milieu-)overlast bezorgen aan de omwonenden. Maar ook ten aanzien van de overheid zijn wij als

burger niet altijd consequent: de overheid moet de beste openbare diensten aanbieden, maar... als er belastingen moeten betaald worden geven we niet thuis. De overheid moet zorgen voor een "ordentelijke" samenleving, maar met zijn allen vegen wij royaal onze voeten aan alle opgelegde regels. Dus wij als burger zullen eerst eens moeten leren in het reine te komen met onszelf, vooral eer wij de overheid en/of het bedrijfsleven (= de markt) met alle zonden willen overladen. Dat het voor de overheid, in zo een tegenstrijdige context, moeilijk is om langs "democratische weg" tot een coherent beleid te komen, hoeft dan ook niet te verwonderen. Deze dimensie had wel wat meer mogen aan bod komen in dit, voor het overige uitstekende boek.

Ivan Van de Cloot is hoofdeconoom aan het Itinera Institute en executive professor Economie aan de Antwerp Management School. Hij is een veelgevraagd expert in diverse media. ■

Ivan Van de Cloot, Overheid + markt: het beste van beide werelden, Uitg. Pelckmans/Itinera, Antwerpen, 2020, 253 blz., 25 euro.

Agatha Christie-kenner

Paul Jacobs

door John Rijpens

En neen, de titel verraadt niet dat het verhaal stoelt op een of andere van de zesenzestig detectiveromans van Agatha Christie. Maar wel op het belangrijkste nevenpersonage, een zekere William Rossin, een gepensioneerde rechter, die de in de ik-vorm vertellende en steeds terugkerende hoofdrolspeler Thomas Breens meteen ontmoet en die zich een rechter helemaal anders had voorgesteld (“in mijn fantasie droegen rechtters rode toga’s en een witte pruik, waar ze nog een zwart kalotje bovenop legden wanneer ze in een Londenrechtzaal de doodstraf uitspraken over een arme, bleke moordenaar...”).

Geniaal

Hoe ook, ex-rechter Rossin, blijkt een kenner te zijn van Agatha Christie (“zij was geniaal, ik was al een fan van mijn veertiende. Haar gekregen handtekening heeft mijn hele carrière ingelijst in mijn kantoor gehangen... Hercule Poirot noemden ze mij bij het Hof van Beroep. Drie miljard en tweehonderd miljoen boeken zijn van haar verkocht, in 108 talen...”).

Na een tijd komt Breens erachter waarom Rossin hem opzocht: hij zou een boek willen schrijven over een oude, nooit opgeloste misdaad uit 1974, waarbij Rossins grootvader de dood vond in een ravijn in de bossen van de provincie Namen. Als kind adoreerde Rossin zijn opa – de wijze waarop Rossin erover vertelt, bezorgde mij als grootvaderlijk besje warempel tranen van herkenning. Het moest ervan komen: met zijn trouwe liefde Kristien en Rossin trekt Breens op zoektocht naar het verleden, meestal in Jacobs’ dierbare Frankrijk waar hij, onder meer, een ex-vriendin van de bekende schrijfster Françoise Sagan ontmoet die hem

Waar zijn Jef Geeraerts, Pieter Aspe, Luc Deflo en andere vergane Vlaamse thrillerschrijvers? Zij beantwoorden aan de mineurklank van het refrein “Allen, allen slapen ten heuvel...” uit het aanvangsgedicht tot “De doden van Spoon River” waarin de Amerikaanse dichter Edgar Lee Masters de doden uit zijn entourage oproept. Wat overblijft is vaak niet veel meer dan wat effectenbejag, dat af en toe werkt. De voorlopige uitzondering op de regel is de roman ‘De Agatha Christie-kenner’, meer dan een klassieke uiteenzetting van misdaad en/of politiewerk. Het is, eens te meer een ontluisterend verhaal met een opmerkelijke achtergrond, decor en motivatie met branie en brio door Paul Jacobs op zijn computer ingetikt.

een en ander kan vertellen over haar vrolijke vriendenclubjes. Het wordt een avontuurlijke reis, niet zonder levensgevaarlijke evenementen.

Jacobs’ monologen ontbloeien in lekkere dialogen met reminiscencies naar het verleden, naar andere auteurs en naar films, zonder te oppervlakkig over te komen. De Agatha Christie-kenner is eens te meer een essentieel, geestig en onweerstaanbaar misdaadverhaal, soms ongewoon en zelfs Borgesiaans.

Verbeelding

Jacobs is een grote, volleerde rhapsodist geworden over hoe thrillers werken op zijn en onze verbeelding.

Er zijn er inmiddels twaalf verschenen, hopelijk houdt de uitgever ze allemaal in druk, in een mooi verzorgde en herkenbare serie. Amateur-detective Thomas Breens getuigt van een aangename menselijkheid en hij gaat met veel begrip voor de zwakte van het vlees te werk. Tijdens zijn onderzoeken werkt dat opnieuw in die mooie bezonnen stijl die Jacobs’ handelsmerk is geworden. Thomas Breens zet, wanneer het probleem

of de misdaad geheel verteld is, de zaak naar zijn hand, zoekend naar psychologische verklaringen die meestal blijken te kloppen. Hij drinkt en eet alles wat hem voor de mond komt en in zijn geliefde Frankrijk is dat heel wat.

Jacobs heeft eens te meer een grote thriller geschreven, spannend en meedogenloos. Hij gaat niet enkel over een misdaad, maar ook om de maatschappij waarin die plaatsvindt. Wie deze roman goed bestudeert, zal aan een bezoek aan ‘la France profonde’ veel herkennen. ■

Paul Jacobs,
*De Agatha
Christie-kenner*,
Uitg.
Houtekiet,
Antwerpen,
2021, 295 blz.,
21,99 euro.

door Bart Somers, Viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Binnenlands Bestuur, Bestuurszaken, Inburgering en Gelijke Kansen (Open Vld)

Onzekerheden

Door dat model begrijp je onmiddellijk de verwoestende impact van de pandemie. Een gebrek aan sociaal contact en allerlei verboden, tasten onze status aan. Levensbedreigende onzekerheid, een massieve inperking van onze vrijheid, afgesneden relaties en (het gebrek aan) controles voelen onrechtvaardig aan. De perfecte cocktail voor frustraties en woede.

Die cocktail versterkt het maatschappelijke onbehagen. Voor nogal wat mensen is verandering niet langer vooruitgang. Ze ervaren achterstelling en verwaarlozing. Economisch en cultureel. Het gevoel niet mee te tellen is geen monopolie van een deel van de bevolking. Je vindt het bij hoog- en laagopgeleide mensen, bij autochtonen en allochtonen.

Weerstand tegen verandering is van alle tijden. Maar vandaag is het ongenoegen sterk en vocaal. Facebook was het afgelopen jaar vaak het enige venster op de wereld. Terwijl sociale contacten meningen temperen, poken sociale media ze op. Algoritmes belonen de hardste roepers.

Middenvinger

In die context ontstaat een Facebook-groep waar 50.000 mensen sympathie uiten voor iemand die wapens steelt, zijn eed als militair schendt, van een auto een bom maakt en onschuldige mensen met de dood bedreigt. Verontrustend. Beangstigend. Maar we mogen al die mensen niet op één hoop gooien. Natuurlijk zijn daar hardcore racisten en geweldenaars bij, maar voor velen is een 'like' een middenvinger uit boosheid, een uitlaatklep voor ongenoegen. Daar moeten we mee

De wonden die Covid-19 heeft geslagen, moeten worden geheeld en het vertrouwen hersteld. De frustratie oppoken en ze in de mal van het vijanddenken duwen, helpt niet. De neuroloog David Rock ontwierp het SCARF-model. De letters verwijzen naar status, zekerheid, autonomie, relaties en fairness (de perceptie van rechtvaardige contacten tussen mensen, red.). Vijf factoren die bepalen of iemand positieve of negatieve emoties ervaart, goed of slecht in zijn vel zit.

Vlaanderen heeft iedereen nodig

aan de slag. Die mensen wegzetten als extremisten is arrogant en onverantwoord.

Wat is ons maatschappelijk antwoord op die radicalisering van het ongenoegen? Hoe helten we de wonden die Covid-19 heeft geslagen?

Sommigen zeggen dat de oorzaak van het verlies aan status, zekerheid en vrijheid niet de schuld is van dat virus, maar van de anderen. Ze kiezen voor een wij-zij-polarisatie. Het beleid is voor hen een zero-sumgame. Wat jij niet hebt, is de schuld van een ander. Zij spelen in op het gevoel van onrechtvaardigheid met rancune en groepsdenken. Alleen werkt rancune als een drug: je hebt er almaar meer van nodig. Het duwt de hele samenleving op het pad van frustraties en vijandschap.

Die aanpak is het handelsmerk van extreemrechts. Het neemt (vermeende en reële) frustraties vast, pookt ze op en duwt ze in de mal van het vijanddenken. Het Vlaams Belang doet dat permanent. Soms gepolijst, vaak ruw. Na 40 jaar trial-and-error weet het als geen ander het hondenfluitje te bespelen. De goede verstaander, weet je wel. Telkens komt het hierop neer: er zijn eerste- en tweederangsburgers.

Het Vlaams Belang meet zich het recht toe te bepalen wie hier hoort, de rest wordt gemarginaliseerd. Hoe hard die persoon ook zijn best doet, hoe hij zich gedraagt, maakt

eigenlijk niets uit. Blank is normaal, de rest moet beseffen dat er van zijn soort niet te veel moeten zijn. Omdat die kijkt de kern van zijn programma is, kan het Vlaams Belang onmogelijk een oplossing bieden. Het is een deel van het probleem.

De andere aanpak

Er is een andere aanpak nodig. Je lost geen onrecht op met nieuw onrecht, je werkt geen achterstelling weg met nieuwe achterstelling, je biedt geen veiligheid met uitsluiting. Die weg is heilloos en gevaarlijk, leidt alleen tot meer spanning, woede en frustratie. Wie haat zaait, oogst terreur. Dat heeft de geschiedenis keer op keer laten zien.

We moeten - of we het graag hebben of niet - verder met elkaar. Eenvoudig is zoets niet. Ook hier kan het SCARF-model helpen. Het beleid moet de veiligheid verzekeren door de rechtsstaat te beschermen, menselijke relaties en verbinding bevorderen door segregatie tegen te gaan, en vrijheid garanderen met gedeelde waarden en een openheid voor diversiteit. Meer sociale mobiliteit kan de fairness versterken, net als elke burger een eesterangsstatus toekennen en hem deel laten uitmaken van een positief toekomstproject. Dat zijn de bouwstenen voor een nieuw wij. Een wij dat ons medeburgers maakt, geen vijanden. Met wederzijds respect. En zonder rancune. ■